

Актуелна епидемиолошка ситуација у вези са HIV инфекцијом у Републици Србији крајем 2021. године

Према подацима Института за јавно здравље Србије од 1984. до краја 2021. године у Републици Србији су регистроване 4372 особе инфициране HIV-ом, од којих је 2119 особа оболело од AIDS-а (48% свих дијагностикованих HIV+ особа), док је 1327 особа умрло (1186 особа је умрло од AIDS-а тј. 27% свих особа којима је дијагностикована HIV инфекција).

Током 2021. године новооткривене су 172 особе инфициране HIV-ом, 49 особа је новооболело од AIDS-а, док је 14 особа умрло од AIDS-а.

Скоро половина свих новооткривених особа инфицираних HIV-ом током 2021. године регистрована је на територији града Београда (74 особе тј. 43%), док су 53 особе регистроване у Војводини, од којих су 33 особе (19% свих особа дијагностикованих 2021. године) са територије Јужнобачког округа, где се и највећи број особа тестира. Код 147 новооткривених особа инфицираних HIV-ом (86% свих новооткривених случајева, односно 97% свих случајева са пријављеним начином трансмисије) HIV је пренет сексуалним односом без кондома, три особе су инфициране разменом прибора за инјектирање (2%), једно дете је инфицирано од мајке која није знала да је HIV позитивна, док код 21 особе није наведен начин преноса HIV-а (12%). Међу новооткривеним особама инфицираним HIV-ом током 2021. године регистровано је 28 пута више мушкараца (166 мушкараца према 6 жена), две трећине је било узраста 30–49 година (105 особа, тј. 62%), свака четврта особа била узраста 20–29 година (45 особа, тј. 26%), а две особе су биле узраста 15-19 година.

У 2021. години од 49 новооболелих особа од AIDS-а, 22 особе су из Београда (45% са инциденцијом од 1,3 оболелих на 100.000 популације, односно двоструко вишом инциденцијом него на територији Републике Србије - 0,7/100.000), док је 11 оболелих особа регистровано на територији Војводине (22% са инциденцијом од 0,6/100.000). Највише оболелих од AIDS-а регистровано је у узрасној групи 30–49 година (32 особе тј. 65%), а следе узрасне групе 50 и више година (8 особа) и 20–29 година (8 особа). Скоро све особе оболеле од AIDS-а су мушкарци (48 мушкараца и једна жена). И међу оболелима од AIDS-а доминира сексуална трансмисија HIV-а (97% свих случајева са пријављеним начином трансмисије).

Од 14 особа умрлих од AIDS-а током 2021. године, 13 особа су били мушкарци, а на територији града Београда је регистрована половина умрлих од AIDS-а. Највећи удео умрлих регистрован је међу особама узраста 30 до 49 година (10 особа), а следи узраст 50 и више година (3 особе), односно умрли су били узраста од 29 до 64 године. У односу на трансмисивну категорију највећи број умрлих регистрован је међу мушкарцима који имају сексуалне односе са мушкарцима (11 особа, тј. 79%), код једне особе инфициране HIV-ом хетеросексуалним путем, док код две умрле особе није пријављен начин трансмисије HIV-а. Међу новооболелима од AIDS-а током 2021. године регистровано је 9 смртних исхода (21% свих новооболелих од AIDS-а у 2021. години), при чему се период од тренутка дијагностиковања HIV позитивности,

односно оболевања од AIDS-а до смртног исхода кретао у распону од неколико дана до 5 месеци. Код 5 умрлих особа AIDS је био новодијагностикован 2019. године и у децембру 2020. године.

Надзорни подаци указују да је у периоду од 2005. до 2021. регистровано 16 деце (6 на територији Војводине) која су HIV инфекцију добила од мајки које нису знале да су инфициране HIV-ом у односу на 28 деце у периоду 1993–2004. година. Данас труднице инфициране HIV-ом имају могућност да правовременим укључивањем у свеобухватан програм превенције преноса HIV-а са мајке на дете у потпуности спрече преношење HIV-а на дете.

У периоду од 2005. године до данас рођено је више од 40 деце која нису инфицирана HIV-ом од стране HIV позитивних мајки, које су биле на програму превенције преноса HIV-а са мајке на дете.

Од 1997. године високо активна антиретровирусна терапија (*HAART*) је доступна и бесплатна у Републици Србији. Сви трошкови лечења иду на терет Републичког фонда за здравствено осигурање за све здравствене осигуранике којима је лечење индиковано.

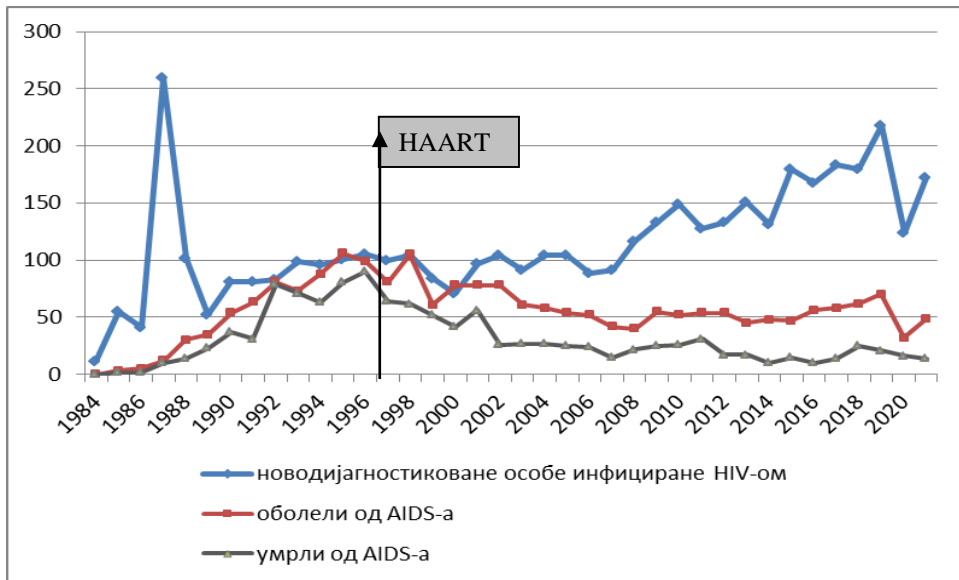
Од 2008. године лечење HIV инфекције је децентрализовано, односно реализује се у Институту за инфективне и тропске болести при Универзитетском клиничком центру (УКЦ) Србије у Београду, у УКЦ Војводине у Новом Саду, УКЦ у Нишу, а од 2009. године и у УКЦ у Крагујевцу.

У периоду 2003–2021. година регистровано је седмоструко повећање броја особа инфицираних HIV-ом на лечењу комбинованом антиретровирусном терапијом (2289 особа крајем 2021. према 330 особа крајем 2003. године).

Лечење особа инфицираних HIV-ом у нашој земљи се спроводи у складу са препорукама Европског удружења клиничара који се баве AIDS-ом и Светске здравствене организације.

Од 2000. године као резултат доступне високо активне антиретровирусне терапије (*HAART*) у Републици Србији се региструје значајна редукција оболелих и умрлих од AIDS-а (у 2021. је регистровано двоструко мање оболелих, односно 6,4 пута мање умрлих од AIDS-а у односу на 1996. годину) (графикон 1).

Графикон 1. Број новодијагностикованих особа инфицираних HIV-ом, оболелих и умрлих од AIDS-а у Републици Србији, 1984–2021. године

Данас је HIV инфекција хронично стање са којим се може квалитетно и дуго живети, уколико се лечење започне на време, пожељно у што ранијем стадијуму HIV инфекције. Уколико се лечење спроводи континуирано и у складу са упутствима добијеним од лекара постиже се успешна контрола репликације HIV-а у високом проценту (у преко 90% пацијената на лечењу), што значи да особа на успешном лечењу не може да пренесе HIV инфекцију на друге особе путем крви.

Прелиминарне процене UNAIDS-а указују да је крајем 2021. године у нашој земљи 3600 особа живело са HIV-ом, од којих 550 особа, односно шестина није знала да је инфицирана HIV-ом.

Знајући да HIV инфекција може дуго протичати без икаквих знакова и симптома, једини начин да се открије јесте да се особа која је имала неки ризик тестира на HIV. Наравно да би свако тестирање на HIV требало да буде добровољно уз обавезно саветовање пре и после тестирања, а у циљу пружања правих и стручних информација неопходних особи да донесе одлуку да ли је прави тренутак за тестирање. Важно је и да особа препозна стварни ризик тј. ризично понашање које је практиковала или које и даље упражњава, те да исто промени у циљу превенирања инфицирања HIV-ом у будућности.

Добровољно, поверљиво или анонимно саветовање и тестирање на HIV и вирусне хепатитисе Б и Ц је бесплатно и доступно је без лекарског упута свакој заинтересованој особи која је имала неки ризик у скоријој или даљој прошлости, током целе године у сваком институту/заводу за јавно здравље на територији Републике Србије, као и у Заводу за заштиту здравља студената у Београду. У оквиру превентивног програма који спроводи Министарство здравља у партнерству са 8 удружења (Асоцијација Дуга, ЈАЗАС, Превент, Ремикс, Потент, Асоцијација здравствених медијаторки, ТОЦ и УСОП у партнерству са удружењима АИД+, АС и Црвена линија) добровољно, анонимно саветовање и тестирање на HIV и друге инфекције је бесплатно и доступно особама из кључних популација под повећаним

ризиком (мушкарци који имају секс с мушкарцима, особе које се баве секс радом и особе које инјектирају дроге) у просторијама удружења и у мобилним јединицама у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу. Поред превентивног програма пружају се и различити видови подршке особама које су инфициране HIV-ом.

Резултати истраживања здравља становништва Србије спроведеног 2019. године указују да је половина становника Србије узраста 20 и више година (48%) знала где се може саветовати и тестирати на HIV: тестирало се на HIV икада 8%, док су ови показатељи у 2013. години били 50% односно 7%. Међу становницима Републике Србије узраста од 15 до 49 година 2,1% је навело да се тестирало на HIV током 12 месеци који су претходили истраживању и том приликом су им саопштени резултати тестирања.

Према истом истраживању из 2019. године нешто више од половине становника Србије узраста 15 и више година (58,5%) правилно идентификује начине превенције сексуалне трансмисије HIV -а (зна да упражњавање сексуалних односа само са једним поузданим, незараженим партнером и да правилна употреба кондома приликом сваког сексуалног односа може смањити ризик од преноса HIV-а), док нешто више од трећине (38%) одбацује заблуде у вези са трансмисијом HIV -а, односно зна како се HIV не може пренети (зна да се HIV не може добити ако се борави у истом простору са инфицираним особом и/или ако се дели храна са инфицираним особом). Четвртина (27%) становника у Србији узраста од 15 до 49 година који су чули за HIV и AIDS нема дискриминаторан став према особама инфицираним HIV-ом.

Поменути резултати истраживања указују да треба континуирано спроводити едукацију грађана о начинима на које се HIV не може пренети, како би препознали ситуације у којима нема ризика и на тај начин посредно утицали на смањење стигме и дискриминације. Како грађани наше земље показују велико знање о начинима преноса HIV-а пажњу треба усмерити на промену понашања, јер се мали број људи који су имали неко ризично понашање саветује и тестира на HIV, а и кондом се не користи при сваком сексуалном односу са мањим или већим ризиком за HIV и друге полно преносиве инфекције. Свакако да у наредном периоду додатне напоре треба уложити у циљу смањења до елиминације неоправдане стигматизације и дискриминације особа инфицираних HIV -ом, као и обезбеђивања доступности услуга психосоцијалне и других видова подршке, неге и помоћи особама инфицираним HIV-ом у циљу њиховог оснаживања, активног укључивања, те унапређења квалитета живота.